

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Ambiguous ambitions: on pathways, projects, and pregnancy interruptions in Cameroon

van der Sijpt, E.

Publication date
2011

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van der Sijpt, E. (2011). *Ambiguous ambitions: on pathways, projects, and pregnancy interruptions in Cameroon*. [Thesis, fully internal, Universiteit van Amsterdam].

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

SAMENVATTING

Hoe gaan vrouwen om met zwangerschapsonderbrekingen in een samenleving waar vruchtbaarheid hoog in het vaandel staat en reproductief verlies misprezen wordt? Hoe kunnen we de beslissingen die zij nemen tijdens zulke reproductieve gebeurtenissen begrijpen? En hoe worden deze beslissingen beïnvloed door sociale relaties, individuele ambities, en lichamelijke gesteldheid? Dit zijn de voornaamste vragen die aanleiding hebben gegeven tot dit antropologische onderzoek naar zwangerschapsonderbrekingen in Oost Kameroen. Gedurende vijftien maanden tussen 2004 en 2009 heb ik nauw samengeleefd met Gbigbil vrouwen in het dorp Asung en participeerde ik in reproductieve en andere sociale en persoonlijke gebeurtenissen in hun leven. Door middel van diepte-interviews, het optekenen van levensverhalen, focus groep discussies, gesprekken met partners en familieleden, etiologische verkenningen, lichaamstekeningen (*body mapping*), het uitdelen van dagboeken en een antropologisch-demografische enquête probeerde ik inzicht te verkrijgen in de belangen en verhalen rondom de onderbrekingen van hun zwangerschappen.

Hoewel reproductief verlies veel voorkomt worden zulke belangen en verhalen slechts sinds kort besproken in antropologische literatuur. Lange tijd waren etnografische studies naar menselijke voortplanting gebaseerd op normatieve verhandelingen van gedrag rondom vruchtbaarheid; de complexiteit van, en controverses rondom, onderbroken zwangerschappen werden nauwelijks genoemd. Pas in de jaren '90 van de vorige eeuw wendde de antropologische blik zich tot marginale onderwerpen en tot praktijken die tegen de heersende normen van een samenleving ingaan. De expliciete aandacht voor reproductieve strategieën en controverses die daarvan het gevolg was leidde tot onderzoek naar de ervaringen van vrouwen overal ter wereld met zowel opgewekte als spontane zwangerschapsonderbrekingen. Hoewel dit proefschrift voortbouwt op dit recente werk, wijken mijn bevindingen er ook aanmerkelijk van af. Ik betoog dat de bestaande literatuur wordt ingegeven door drie belangrijke dichotomieën, die een dieper inzicht in de ambigue ervaringen van vrouwen met onderbroken zwangerschappen in de weg staan: 1) een op tijd gebaseerd onderscheid tussen miskramen en doodgeboortes; 2) een onderscheid tussen spontane en geïnduceerde zwangerschapsonderbrekingen; en 3) een associatie van spontane zwangerschapsonderbrekingen met passief lijden en van geïnduceerde abortussen met bewust handelen (*agency*).

In plaats van reproductieve gebeurtenissen te onderscheiden op basis van deze dichotomieën en hun daaraan ten grondslag liggende (vaak etnocentrische) aannames, stel ik in dit proefschrift voor om te kijken naar reproductieve onderbrekingen in de breedste zin van het woord: *iedere* vorm van onderbroken vruchtbaarheid – onvruchtbaarheid, miskramen, doodgeboortes, perinatale en neonatale sterfte, maar ook opgewekte abortussen en vruchtbaarheidsregulatie – wordt als uitgangspunt genomen, ongeacht de ontwikkelingsfase van de zwangerschap of de onderliggende intenties en associaties. Ik wil *onderzoeken* in plaats van *vooronderstellen*, hoe vrouwen zelf deze gebeurtenissen – alsmede de gevallen die zij afdoen als ‘betekenisloos’ (*non-events*) – definiëren en categoriseren, en welke ambities, beslissingen en ervaringen daarmee samenhangen.

Om een dergelijke verkenning mogelijk te maken, stel ik voor om incidenten van onderbroken vruchtbaarheid te zien als *vital conjunctures* (‘mogelijke keerpunten in het leven’). *Vital conjunctures*, die door Johnson-Hanks (2006, p. 22) gedefinieerd worden als ‘*socially structured zones of possibility that emerge around specific periods of potential transformation in a life or lives*’, hebben betrekking op de structuren, beperkingen en mogelijke toekomstscenarios (*horizons*) waar mensen mee te maken krijgen tijdens mogelijke keerpunten in hun leven. Reproductieve onderbrekingen kunnen als zulke mogelijke keerpunten beschouwd worden: zij kunnen de levensloop veranderen door voorgaande levenspaden (*pathways*) te verleggen en door nieuwe *horizons* aan de dag te brengen. Via een focus op de *vital conjunctures* die rondom deze gebeurtenissen ontstaan bestudeer ik in dit proefschrift de beslissingen die vrouwen nemen en de richtingen die zij inslaan tijdens verschillende momenten van vruchtbaarheidsonderbreking. Ik wil licht werpen op de wijze waarop vrouwen (een nieuwe) richting geven aan hun levenspaden en hoe zij hun ‘projecten’ – hun openlijke of heimelijke wensen, aspiraties en ambities (Ortner, 2006) – (her)definiëren tijdens de diverse *vital conjunctures* die hun reproductieve trajecten vormgeven.

Hoewel een zodanige focus de complexiteit, contextafhankelijkheid en veranderlijkheid belicht van wat ik, verwijzend naar Vigh (2006), ‘reproductieve navigatie’ noem, traceer ik in dit proefschrift ook *bredere* sociaal-culturele mechanismes en patronen van reproductieve besluitvorming. Geïnspireerd door debatten binnen de Afrikanistiek over het inherente sociale dan wel individuele karakter van het lichaam, de zelf en persoonlijkheid, onderzoek ik hoe de navigatie van *vital conjunctures* door vrouwen samenhangt met – of zelfs vanaf het begin bepaald wordt door – aan de ene kant hun sociale connecties, en aan de andere kant hun individuele lichamen. Ik tracht een meer solide basis te bieden om te begrijpen *waarom* vrouwen hun voorgaande paden en projecten veranderen (of niet) wanneer zij te maken hebben met onderbroken vruchtbaarheid en welke sociale, individuele of lichamelijke kenmerken deze reproductieve navigatie beïnvloeden.

Om de reproductieve navigatie van Gbigbil vrouwen op een zodanig veelomvattende wijze te kunnen situeren, schets ik in Deel I van dit proefschrift eerst de contexten van vruchtbaarheidsonderbrekingen voordat ik in Deel II de eigenlijke *conjunctures* beschrijf die de focus van deze studie vormen. In hoofdstuk 1 laat ik zien dat de lokale politieke, economische, sanitaire en sociale ‘terreinen’ (Vigh, 2006) waarin Gbigbil vrouwen vruchtbaarheidsonderbrekingen meemaken erg onstabiel en onvoorspelbaar zijn. Sinds het einde van de negentiende eeuw is het alledaagse leven van de Gbigbil onderhevig geweest aan radicale veranderingen: de voorheen semi-nomadische en egalitaire Gbigbil bevolking werd gedwongen om zich te vestigen in permanente dorpen met van overheidswege aangestelde leiders en instituties zoals scholen en ziekenhuizen; koloniale en postkoloniale interventies beoogden de intieme domeinen van seksualiteit en voortplanting te veranderen – waarbij een pronatalistische focus op bevolkingsgroei in dit vermeende ‘onderbevolkte’ gebied langzaamaan vervangen werd door pogingen om vruchtbaarheid te *beperken*; de introductie van een geldeconomie heeft machtsrelaties en genderhierarchieën veranderd; onderwijs en veranderende beroepsmogelijkheden leidden ertoe dat mensen later trouwden en wierpen nieuw licht op het belang van moederschap in het leven van vrouwen; en de economische crisis heeft het mannen moeilijker gemaakt om alle onderdelen van de bruidsprijs te vergaren.

In deze veranderende en onzekere omgeving zijn seksuele en huwelijksrelaties net zo flexibel en kwetsbaar. Huidige realiteiten stroken niet met gewortelde patrilineaire en pronatalistische idealen, die een huwelijk voorstellen als een arrangement waarbij een vrouw woont bij, en kinderen baart voor, de patrilinie van haar man en waarbij een reeks bruidsprijstransacties tussen de families van beide partners plaatsvindt. In de praktijk wordt het seksueel en echtelijk leven vaak gekenmerkt door informele verbintenissen met meerdere partners. Reproductie kan leiden tot een versterking van deze relaties, maar blijft tegelijkertijd een bron van competitie en onzekerheid. Mannen kunnen bijvoorbeeld vrouwen zwanger maken zonder hun vaderschap te erkennen; vrouwen gaan vaak monogame of polygame huwelijken aan en ‘doorstaan’ deze zonder bevestiging door bruidsprijsbetalingen; en de kinderen die in deze onzekere relaties worden geboren, worden opgeëist door de familie van hun vader of die van hun moeder – of door beiden tegelijkertijd, of door geen van allen. De ambigue status die exogaam gehuwde vrouwen altijd al hebben gehad – als ‘buitenstaanders’ in hun eigen families en in die van hun echtgenoten – wordt versterkt wanneer enige compensatie of reciproke overeenkomst afwezig is. Hun reproductie is het object van hevige betwisting.

Het is in deze context van reproductieve onzekerheid dat we de omgang van Gbigbil vrouwen met hun zwangerschappen moeten plaatsen. In hoofdstuk 2 wordt duidelijk dat zwangerschappen in Asung *sociale* aangelegenheden zijn. Het succes van reproductieve gebeurtenissen hangt af van sociale omstandigheden en van de goede wil van anderen. Omdat vruchtbaarheid altijd door sommigen gewild en door anderen

betwist wordt in de huidige Gbigbil verwantschaps- en huwelijksomstandigheden zijn zwangere lichamen ook vaak *kwetsbare* sociale objecten – makkelijk te beïnvloeden door de kwaadaardige interventies van slechte co-vrouwen, jaloerse vrouwelijke concurrenten of ontevreden familieleden en schoonfamilie. In tegenstelling tot de expliciete focus op risico's van zwangerschappen in de huidige globale debatten over reproductieve gezondheid benadrukken Gbigbil vrouwen risico's voor zwangerschappen, die vaak afkomstig zijn van anderen. Dientengevolge hullen zij hun vroege zwangerschap in stilte en trachten zij het moment van bevallen te versnellen en te verbergen – want het is tijdens de kwetsbare eerste en laatste fases van een zwangerschap dat kwaadwillende anderen het makkelijkst kunnen toeslaan.

Hoewel zwangere lichamen gezien kunnen worden als *sociale* lichamen, hebben zwangere vrouwen toch ruimte voor individuele controle en tactische manipulatie. Zij zijn wat ik noem 'pragmatische patiënten' door verschillende (biomedische en traditionele) vormen van zwangerschapszorg te combineren, en zij hanteren verschillende discoursen over vruchtbaarheid en foetale ontwikkeling op een creatieve manier. De ideeën van de Gbigbil over de ontwikkeling van het embryo gaan uit van een geleidelijke ontplooiing van een initiële staat van vloeibare 'leegte', via een bloedbal of een hagedis-achtig wezen genaamd *zəng mon*, tot een menselijk wezen dat *mon* ('kind') wordt genoemd. Aangezien de graduele ontwikkeling van foetale vormen en 'kracht' (*ngul*) volgens hen afhangt van de variabele hoeveelheid en kwaliteit van het bloed van beide ouders zijn embryologische processen uiterst persoonsgebonden en nooit volledig te kennen. Dit maakt inventieve interpretaties mogelijk van wat een zwangerschap op een bepaald moment voorstelt; het geeft individuele vrouwen de vrijheid om te beslissen over de toekomst van 'potentiële' foetussen – waarbij 'verwijderingen' gangbaar zijn en onopgemerkt voorbij gaan tijdens de verborgen eerste fase van een zwangerschap – maar ook om de levensvatbaarheid en prematuriteit van hun pasgeboren baby's te herinterpreteren of te betwisten.

Deze geobserveerde spanning tussen sociale verwevenheden en individuele tactieken leidt tot de vraag op welke manieren socialiteit en individualiteit van belang zijn in de navigatie van *vital conjunctures* rond zwangerschapsonderbrekingen. In hoofdstuk 3 en 4 bestudeer ik de dynamiek van reproductieve navigatie van respectievelijk Gbigbil vrouwen die in Asung wonen en daar willen blijven, en van hen die een toekomst in de stad voor zich zien. In beide hoofdstukken analyseer ik hoe de specifieke aspiraties die vrouwen op bepaalde punten en paden in hun leven hebben invloed uitoefenen op, en beïnvloed worden door, de sociaal gestructureerde situaties rondom vruchtbaarheids-onderbrekingen. Het doel is te begrijpen *waarom* vrouwen bepaalde richtingen inslaan en verschillende beslissingen maken tijdens hun reproductieve *conjunctures*. De aspiraties van vrouwen die respect willen verkrijgen in *rurale* gebieden worden grotendeels ingegeven door de lokale moraal van productie en reproductie; men wordt een 'goede'

vrouw, echtgenote en moeder door hard te werken op de velden, voedsel te bereiden en kinderen te baren – bij voorkeur binnen een huwelijk. Vruchtbaarheidsonderbrekingen vormen een bedreiging voor een dergelijk respect omdat zij gepaard gaan met verlies van bloed en kracht, en op die manier de activiteiten van vrouwen ten aanzien van hun ‘veld, vuur en vruchtbaarheid’ belemmeren. Het onvermogen om de lokale moraal van productie en reproductie na te leven verergert vaak de ambigue positie van vrouwen als buitenstaanders in de patriline van hun echtgenoten of als potentiële echtgenotes op een flexibele huwelijksmarkt. Het verlies van *fysieke* kracht als gevolg van vruchtbaarheidsonderbrekingen kan dus sterke *sociale* consequenties hebben. De navigatie van zulke kritieke reproductieve momenten – de manieren waarop vrouwen hun voorgaande paden naar, en projecten met betrekking tot, respect in rurale gebieden (opnieuw) richting geven – hangt af van de sociale steun die zij van hun familie en hun schoonfamilie ontvangen. Daarnaast is het bezit van andere vormen van kapitaal zoals onderwijs of een beroep – die *horizons* naar vormen van respect *buiten* de domeinen van veld, vuur en vruchtbaarheid zouden kunnen openen – van belang voor de keuzes die vrouwen in zulke situaties (kunnen) maken.

Wanneer fysieke kracht, sociale steun en andere vormen van kapitaal echter afwezig zijn, blijken rurale vrouwen die (herhaalde) zwangerschapsonderbrekingen meemaken toch nog manieren te vinden om inventief, in overeenstemming met de contexten van hun *conjunctures*, hun belangen en ambities te verzekeren. Zij herinterpreteren niet alleen wat het betekent om een goede vrouw, echtgenote of moeder te zijn, maar herdefiniëren ook wat zij eigenlijk verloren hebben. Het persoonsgebonden ‘vullen met kracht’ van Gbigbil baby’s tijdens en na de zwangerschap leidt tot een nogal vaag onderscheid tussen het verlies van een ‘zwangerschap’ en het verlies van een ‘kind’ wanneer vruchtbaarheid onderbroken wordt. De door vrouwen gehanteerde grenzen tussen verschillende vormen van reproductieve onderbrekingen zijn dus meer ambigu dan de grenzen tussen strikte tijdsgebaseerde biomedische categorieën (zoals miskramen, doodgeboortes, perinatale en neonatale sterfte – categorieën die ook ten grondslag liggen aan de eerste dominante dichotomie in de literatuur over reproductief verlies). Het gevolg is dat vrouwen ervoor kunnen kiezen om het één (‘zwangerschapsverlies’) of het ander (‘kindersterfte’) te benadrukken en op die manier hun reproductieve gebeurtenissen te bagatelliseren of te dramatiseren. De betekenissen van specifieke zwangerschapsonderbrekingen worden constant aangepast al naar gelang de persoonlijke projecten van vrouwen en de specifieke sociale situaties waarin zij zich bevinden.

Onderhandelingen en situationele aanpassingen maken deel uit van *alle* gevallen van reproductieve navigatie. Zij nemen echter een andere vorm aan wanneer zwangerschappen onderbroken worden als vrouwen paden richting een respectvol bestaan in de stad bewandelen. In hoofdstuk 4 laat ik zien dat wanneer vrouwen een leven in de stad voor ogen hebben, zij hun ambities met betrekking tot hun velden, vuur

en vruchtbaarheid opzij zetten voor alternatieve aspiraties gerelateerd aan onderwijs, werkgelegenheid of seksuele verhoudingen met rijke mannen die ‘grote vissen’ (*‘gros poissons’*) worden genoemd. In deze context kan een zwangerschap worden beschouwd als een belemmering voor een urbane toekomst, een mogelijkheid om een veelbelovende partner aan zich te binden, of een storende factor binnen een onstabiele urbane relatie waarin beide partners andere doelen dan partnerschap of ouderschap kunnen hebben. Hoewel huwelijk en moederschap de *uiteindelijke* bronnen van respect vormen in het leven, is de wenselijkheid van vruchtbaarheid voor vrouwen met stadsambities vaak tegenstrijdig, tijdelijk en situationeel; het lot van hun foetussen wordt expliciet onderhandeld binnen hun precaire partnerschappen.

Reproductieve onderbrekingen kunnen het *gevolg* zijn van deze relationele ambiguïteiten, omdat vrouwen hun toevlucht nemen tot abortussen wanneer ze geconfronteerd worden met urbane onzekerheid. Ze kunnen ook de *oorzaak* zijn van verdere ambiguïteiten (en mogelijk ook het einde van een urbane relatie) omdat ze argwaan kunnen opwekken over doelbewuste pogingen van vrouwen om hun nakomelingschap te beperken. Beschuldigingen van hekserij – het offeren van foetaal weefsel tijdens occulte nachtelijke bijeenkomsten – of abortus liggen altijd op de loer in gevallen van vruchtbaarheidsonderbreking, hetgeen het wantrouwen versterkt dat in de meeste urbane relaties aanwezig is. Verdenkingen van abortuspleging zijn echter niet compleet ongegrond: veel vrouwen wekken na seksueel contact hun menstruatie op of breken op een later moment hun zwangerschappen af. Zij doen dit met behulp van inheemse remedies, traditionele methoden, biomedische pillen die tijdens de zwangerschap afgeraden worden, of de diensten van biomedische artsen en abortusspecialisten in afgelegen wijken. Alhoewel iedereen bekend is met deze mogelijkheden en praktijken weet bijna niemand zeker of een bepaalde zwangerschapsonderbreking inderdaad opgewekt was of niet.

Aangezien de intentionaliteit achter reproductieve incidenten vaak onduidelijk blijft – vooral wanneer (men weet dat) vrouwen onduidelijke kinderwensen of duidelijke alternatieve aspiraties hebben – vervaagt de veronderstelde dichotomie tussen spontaan en geïnduceerd verlies. Opgewekte abortussen worden vaak gepresenteerd als spontane abortussen; spontane abortussen worden er vaak van verdacht te zijn opgewekt. Vrouwen kunnen dit ‘grijze gebied’ gebruiken om hun urbane aspiraties te bevestigen: door bepaalde embryologische noties en etiologische verklaringen te benadrukken kunnen zij controversiële reproductieve onderbrekingen aanwenden om hun paden te verzekeren en hun projecten na te streven. Zulke tactieken werken vooral als vrouwen verschillende vormen van kapitaal bezitten zoals een respectvolle achtergrond in het dorp, een bepaald niveau van onderwijs, een baan of levende kinderen.

Ongeacht de *specifieke* levenspaden en projecten waaraan Gbigbil vrouwen de voorkeur geven op bepaalde momenten in het leven – zij het ruraal of urbaan – lijken zij

een overeenkomstige manier te hebben waarop zij over hun navigatiekeuzes onderhandelen en deze rechtvaardigen binnen hun sociale netwerken. In hoofdstuk 5, dat focust op de vraag *hoe* (in plaats van *waarom*) Gbigbil vrouwen hun reproductieve *conjunctures* navigeren, benadruk ik het belang van ‘paradoxale voorstellingen van machteloosheid’ (*paradoxical portrayals of powerlessness*) in het omgaan met alle vormen van reproductieve onderbreking – variërend van onvruchtbaarheid tot geïnduceerde abortussen. Schijnbaar passieve idiomen over lijden, het lot, overgave aan religieus dogma en onderwerping aan de patriarchie creëren op een paradoxale manier ruimte voor bewust gehanteerde tactieken. Onder het mom van machteloosheid oefenen vrouwen met verschillende reproductieve ervaringen hun ‘politiek’ uit binnen verschillende sociale omgevingen. Zij eigenen zich dominante discoursen over leed, religie, gender of patriarchie toe en herinterpreteren deze om hun stem te laten horen, hun projecten na te streven zonder de dominante orde om te werpen, of zelfs bestaande raamwerken te *betwisten* met ‘verborgen transcripten’ (Scott, 1990) over vrouwelijke waarde en macht. Lijden en *agency* staan in een dialectische relatie tot elkaar op een manier die niet strookt met de dominante dichotome manier van denken in veel huidige literatuur over de reproductieve macht en passiviteit van vrouwen. In tegenstelling tot gangbare aannames zijn lijden en *agency* aanwezig in zowel onvruchtbaarheid als abortus – en in alle andere vormen van onderbroken reproductie – en worden zij ervaren door vrouwen met zowel rurale als urbane aspiraties.

Na deze verkenning van *waarom* en *hoe* vrouwen hun reproductieve *conjunctures* navigeren in deze Oost Kameroense context, trek ik conclusies middels een uiteenzetting van verschillende vormen van socialiteit, individualiteit en lichamelijke die hun invloed uitoefenen op de (rurale of urbane) paden en (aan moederschap of huwelijk gerelateerde) projecten van vrouwen, en op hun beslissingen om deze te veranderen tijdens momenten van vruchtbaarheidsunderbreking. Ik betoog dat zulke beslissingen nooit ‘vrije’ keuzes zijn, maar dat reproductieve navigatie altijd onlosmakelijk verbonden is met verschillende *sociale* configuraties. De levenspaden en projecten van een vrouw, en de manieren waarop zij deze (een nieuwe) richting kan geven tijdens reproductieve *conjunctures*, hangen samen met: 1) haar positie binnen een breder netwerk van verwantschapsrelaties; 2) de positie van haar verwantschapsgroep binnen het dorp; 3) haar sociale connecties met urbane gebieden; 4) de kenmerken van haar relatie met de (potentiële) vader van het ongeborn kind; 5) de nabijheid van niet-verwante anderen die belang hebben in haar vruchtbaarheid; en 6) haar persoonlijke reproductieve traject. Aangezien al deze sociale configuraties mogelijkheden of beperkingen kunnen vormen voor de verwezenlijking van de ambities van vrouwen is reproductieve besluitvorming altijd sociaal *contingent* (‘afhankelijk van sociale omstandigheden’) – of zelfs, gezien de verbondenheid van de navigatie van vrouwen met de gesitueerde navigatie van anderen, *intercontingent* (‘afhankelijk van de omstandigheden van anderen’).

Deze sociale verwevenheden weerhouden vrouwen er echter niet van om *persoonlijke* aspiraties te hebben of *individuele* tactieken te gebruiken om zich door de sociale orde te manoeuvreren en deze te manipuleren. Ik betoog dat een zekere mate van individualiteit altijd relevant is geweest voor de Gbigbil, en dat ook nog steeds is: het diende als ‘sociaal kapitaal’ in hun prekoloniale semi-nomadische en egalitaire samenleving waar status verkregen diende te worden op basis van persoonlijke kenmerken; het is een gevolg van de huidige ambigue positie van Gbigbil vrouwen als echtgenotes, hetgeen hen ruimte biedt voor individuele mobiliteit en manipulatie; en het is vereist in de steeds veranderende ‘terreinen’ die mensen enkel kunnen navigeren door *judicious opportunism* (‘oordeelkundig opportunisme’) – pragmatische improvisatie in plaats van *a priori* rationalisatie (Johnson-Hanks, 2005). Individualiteit en improvisatie zijn ook aanwezig en gewaardeerd in het domein van reproductie, en worden mogelijk gemaakt door de privacy en stilte rondom vroege zwangerschappen. Vruchtbaarheid is dus doordrongen van ambigüiteit – het is tegelijkertijd sociaal en individueel.

Hoewel sociale en individuele dynamieken cruciaal zijn voor ons begrip van reproductieve navigatie, toon ik in dit proefschrift aan dat *fysieke* ervaringen ook de beslissingen van vrouwen rondom vruchtbaarheidsonderbrekingen beïnvloeden. Niet alleen bevordert of beperkt het materiële lichaam de sociale navigatie van vrouwen, maar het moet, door zijn onvoorspelbaarheid, ook *zelf* genavigeerd worden. Vrouwen moeten constant rekening houden met het brede scala aan opties, uitkomsten en obstakels dat hun (voorheen) zwangere lichaam hen presenteert. Hun pogingen om deze onvoorspelbare lichamelikheden in lijn te brengen met hun sociale projecten – dat wil zeggen, hun pogingen om lichamelijke navigatie te onderwerpen aan hun sociale navigatie – zijn niet altijd succesvol vanwege beperkte interventiemethoden en de inherente capaciteit van het fysieke lichaam om zwanger te worden of zwangerschappen te verliezen. *Judicious opportunism* is daarom evenzeer van belang op het niveau van het lichaam als in de onzekere en onvoorspelbare sociale situaties die Gbigbil vrouwen tegenkomen in hun dagelijkse leven. Ik bepleit dat de dynamiek van reproductieve besluitvorming niet volledig kan worden begrepen wanneer deze ‘lichamelijke basis’ (*body basics*) niet in beschouwing wordt genomen.

In dit allesomvattende kader – dat socialiteit, individualiteit en lichamelijke integreert – blijken het begrip *vital conjunctures* en de inzichten over het sociale lichaam uit de Afrikanistiek relevant, maar niet voldoende. Hoewel het eerste begrip het me mogelijk maakte de details van ambigue individuele besluitvorming binnen veranderende sociale contexten te ontrafelen, en hoewel de inzichten over het sociale lichaam me hielpen te wijzen op de sociale relaties die reproductief gedrag beïnvloeden, negeren beide concepten de ‘lichamelijke basis’ die ten grondslag ligt aan reproductie. De alomvattende focus die ik uitwerk in dit proefschrift draagt verder bij aan kennis over reproductieve besluitvorming door de analytische dichotomieën die de huidige studies op

dit gebied domineren te overstijgen; door tegenwicht te geven aan overwegend politieke analyses van reproductief pragmatisme die het pragmatisme van het fysieke lichaam over het hoofd zien; en door kanttekeningen te plaatsen bij gangbare ideeën over reproductieve keuze en controle, die een aanzienlijk deel van het huidige publieke discours rondom reproductieve gezondheid informeren.